

Kombinationseffekter af hormonforstyrrende stoffer

Seniorforsker Ulla Hass, Afdeling for Toksikologi og
Risikovurdering, Fødevareinstituttet, DTU

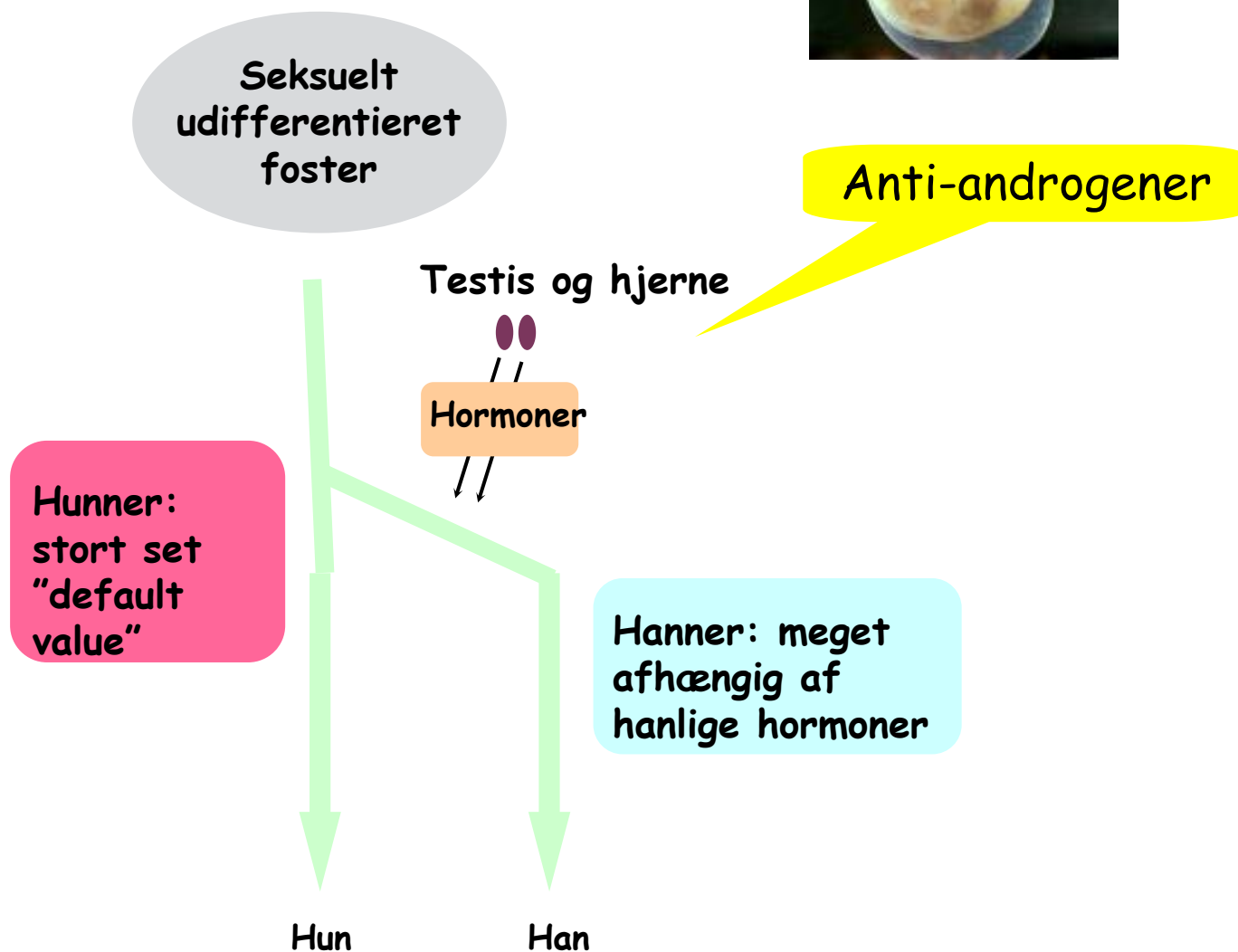
*National workshop om Hormonforstyrrende stoffer - ny dansk viden
11 december 2008*

Baggrund

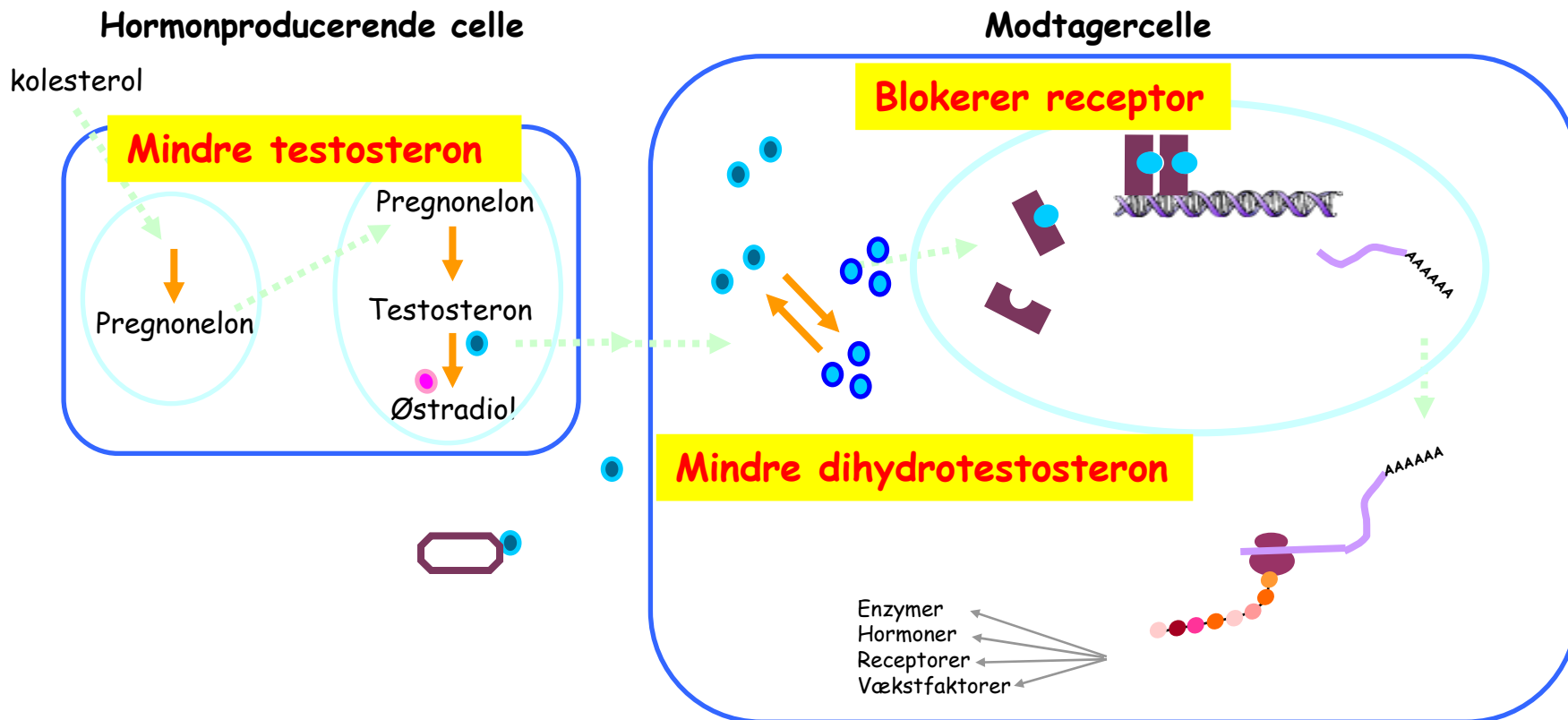
- Stigende forekomst af misdannede kønsorganer hos drengebørn
  - Dårlig sædkvalitet hos mænd
  - Flere mænd får testikelcancer
  - Tvekønnethed hos dyr i naturen
-
- Hormonforstyrrende stoffer, anti-androgener: Samme effekter hos forsøgsdyr - under udviklingen

Kønsudvikling

Anti-androgener: mekanismer

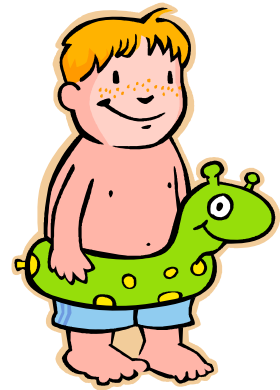

Beskyttelse af mennesker

- Risikovurdering: dosis uden effekt (NOAEL) i forsøgsdyr og eksponering af mennesker sammenlignes
- Usikkerhedsfaktorer
- Normalt for hvert stof alene
- **MEN** .....

?????

Risikovurdering - baseres på NOAELs

EDC/exposure	Food 1	Food 2...	Food n	Cosmetics	Work	Water	Air	Toys	Drugs
Antiandrogen 1									
- " - 2, 3, ...									
Antiandrogen n									
Oestrogen 1									
- " - 2, 3, ...									
Oestrogen n									
Thyroid 1									
- " - 2, 3, ...									
Thyroid n									

Kombinationseffekter?

EU projekt, EDEN: Formål

- Kombinationseffekter ved NOAEL for enkelte **anti-androgener**, dvs. "something from nothing"?
- Forudsiges med dosis-additivitets modeller?
- Perspektiv: godt redskab ved risikovurdering

EDEN forsøg: anti-androgener

1. Stofferne alene
  2. Beregning af forventet kombinationseffekt ud fra dosis-additivitet
  3. Kombinationsforsøg
  4. Sammenligne
- EDEN forsøg 1 - Samme mekanisme
  - EDEN forsøg 2 - Forskellig mekanisme, samme effekter

Kombinationseffekt?

Effekt-addition

Stof 1: 2 mg = ingen effekt
Stof 2: 2 mg = ingen effekt
Stof 3: 2 mg = ingen effekt
Stof 4: 2 mg = ingen effekt

} ingen effekt

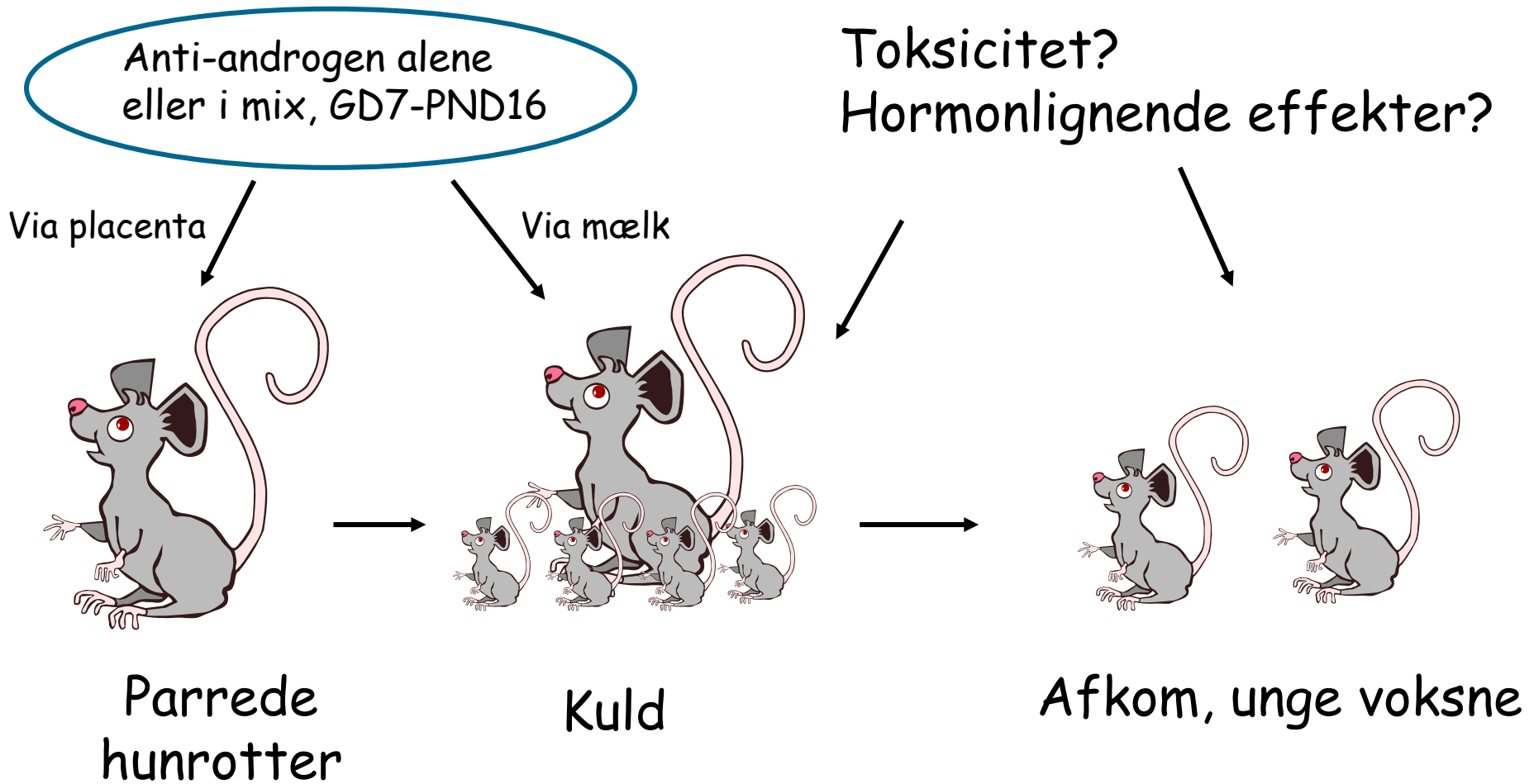
Dosis-addition

Stof 1+2+3+4: 8 mg i alt = EFFEKT?

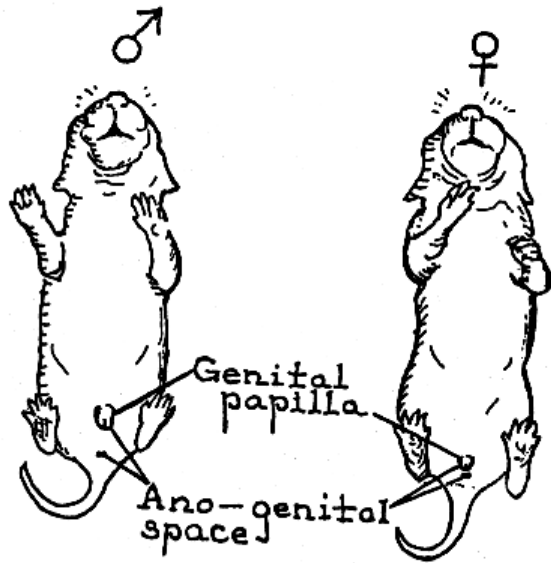
Beregnes med computerm modeller

Korrigerer for stoffernes potens

Dyreforsøg, design

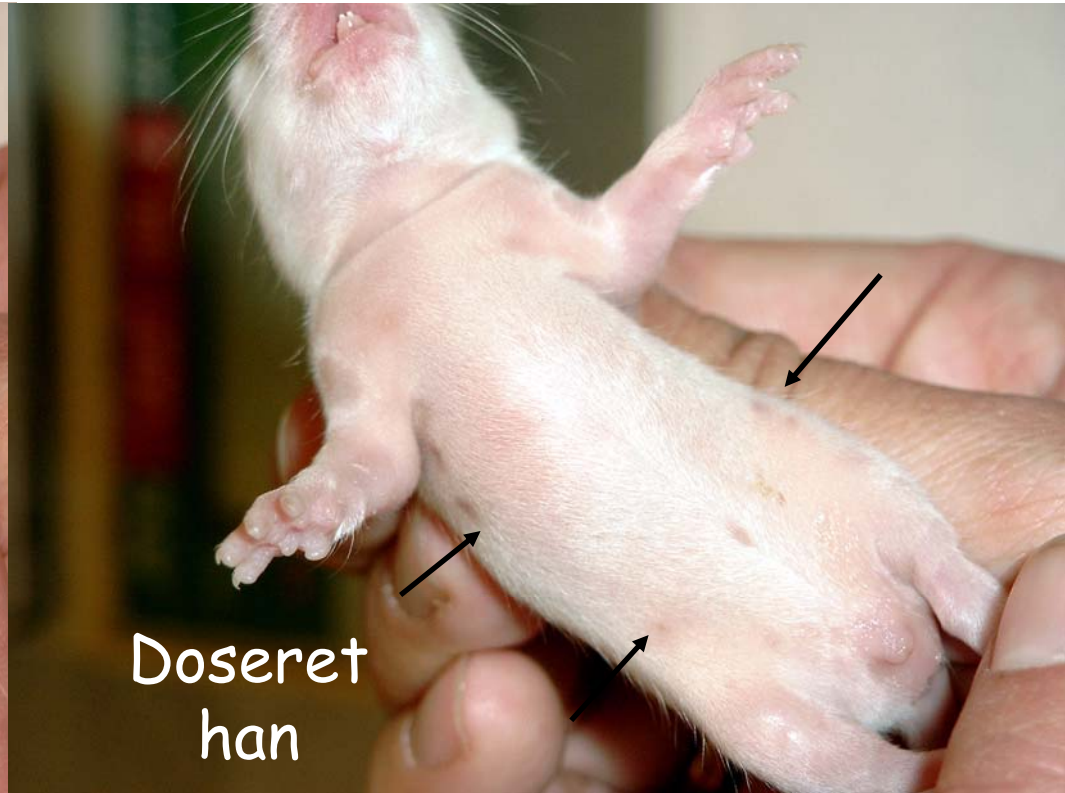
Anogenitalafstand (AGD)

Ca. dobbelt så lang
hos hanner

Kortere AGD hos
hanner - antiandrogen
effekt

Brystvorter hos hanrotter

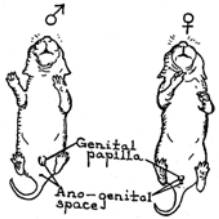

Hunner: 12; hanner ~ 0

Kombinationsforsøg 1

- Samme mekanisme, blokerer receptor
    - Vinclozolin
    - Flutamide
    - Procymidon
- } 3 AR antagonistier
- Mix baseret på stoffernes potens (31:1:18)

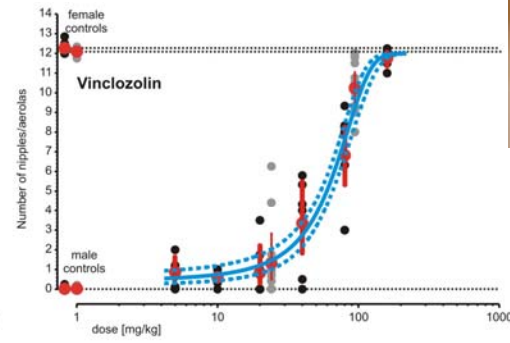
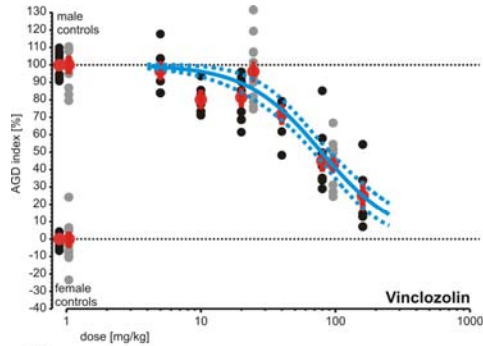
Dosis respons forsøg

Anogenitalafstand

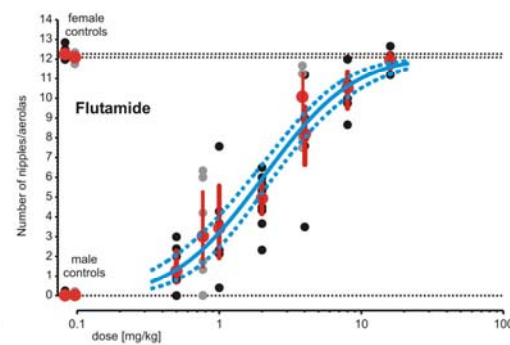
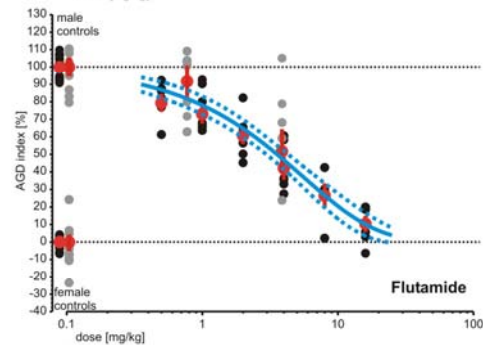
Brystvorter

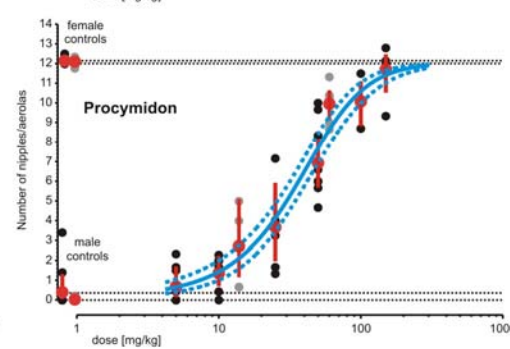
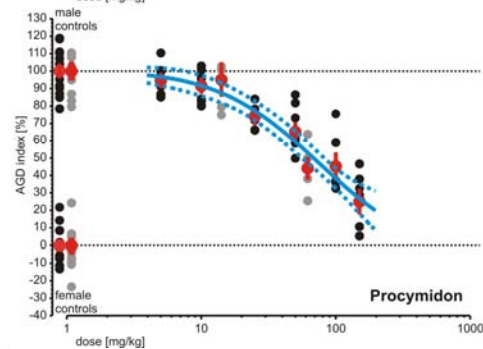
Vinclozolin

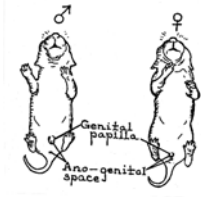
Flutamide

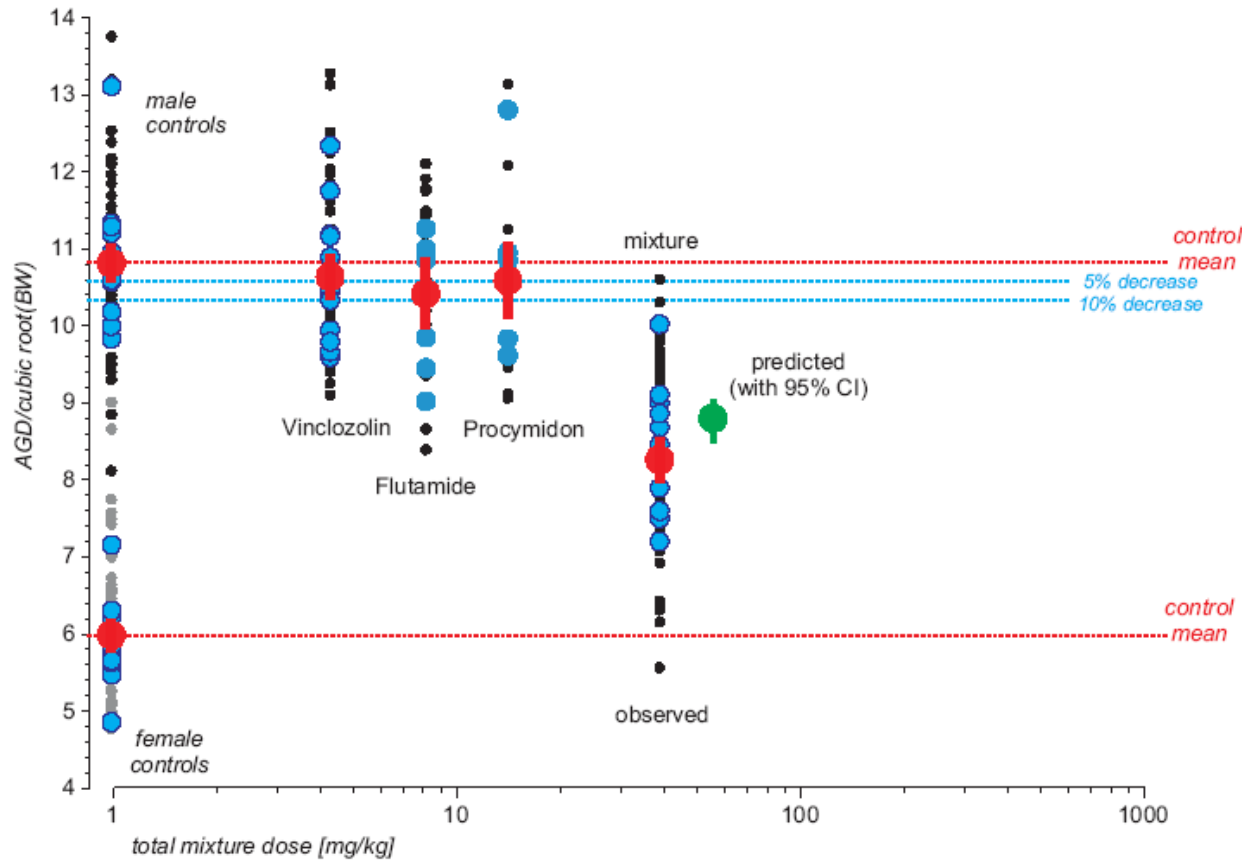
Procymidon

Anogenitalafstand

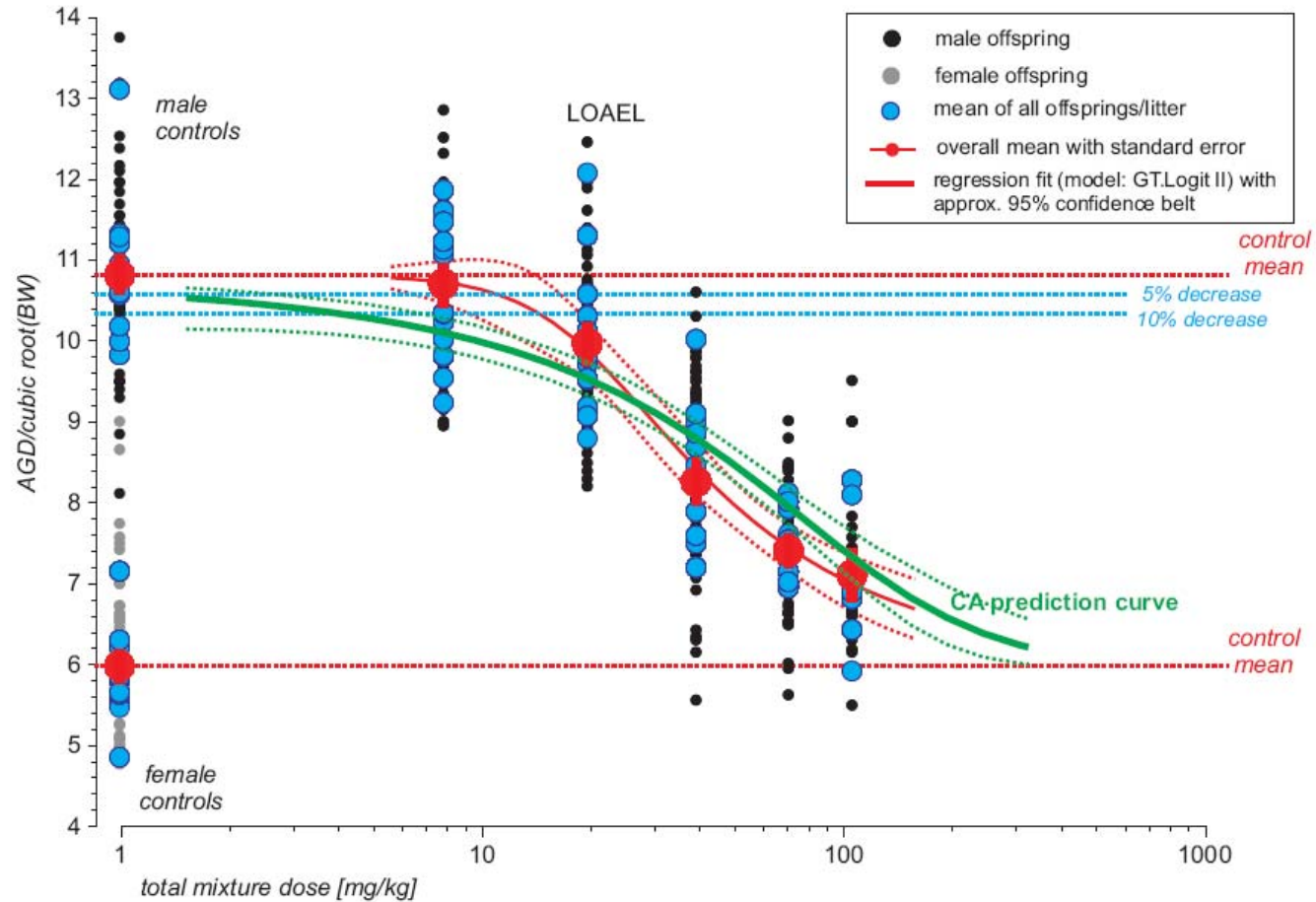
Mixture of low doses of flutamide, procymidon and vinclozolin

Enkelt kemikalier: ingen signifikant effekt
 Mix: markant effekt

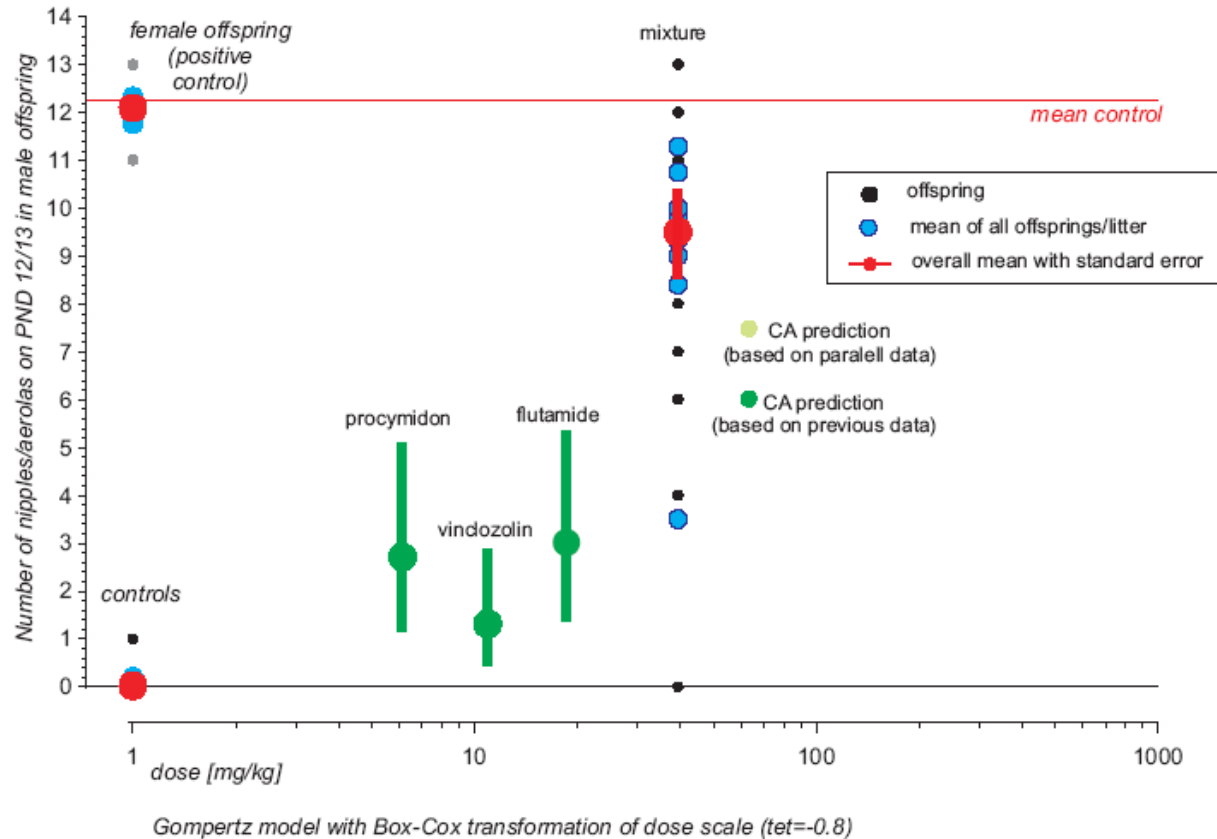
AGD: dosis additivitet

Mixture of Flutamide, Procymidon and Vinclozolin (code=M001-01), study number 05-10

Brystvorter hos hanunger

Mixture of Flutamide, Procymidon and Vinclozolin (code M001-01), study 05-10

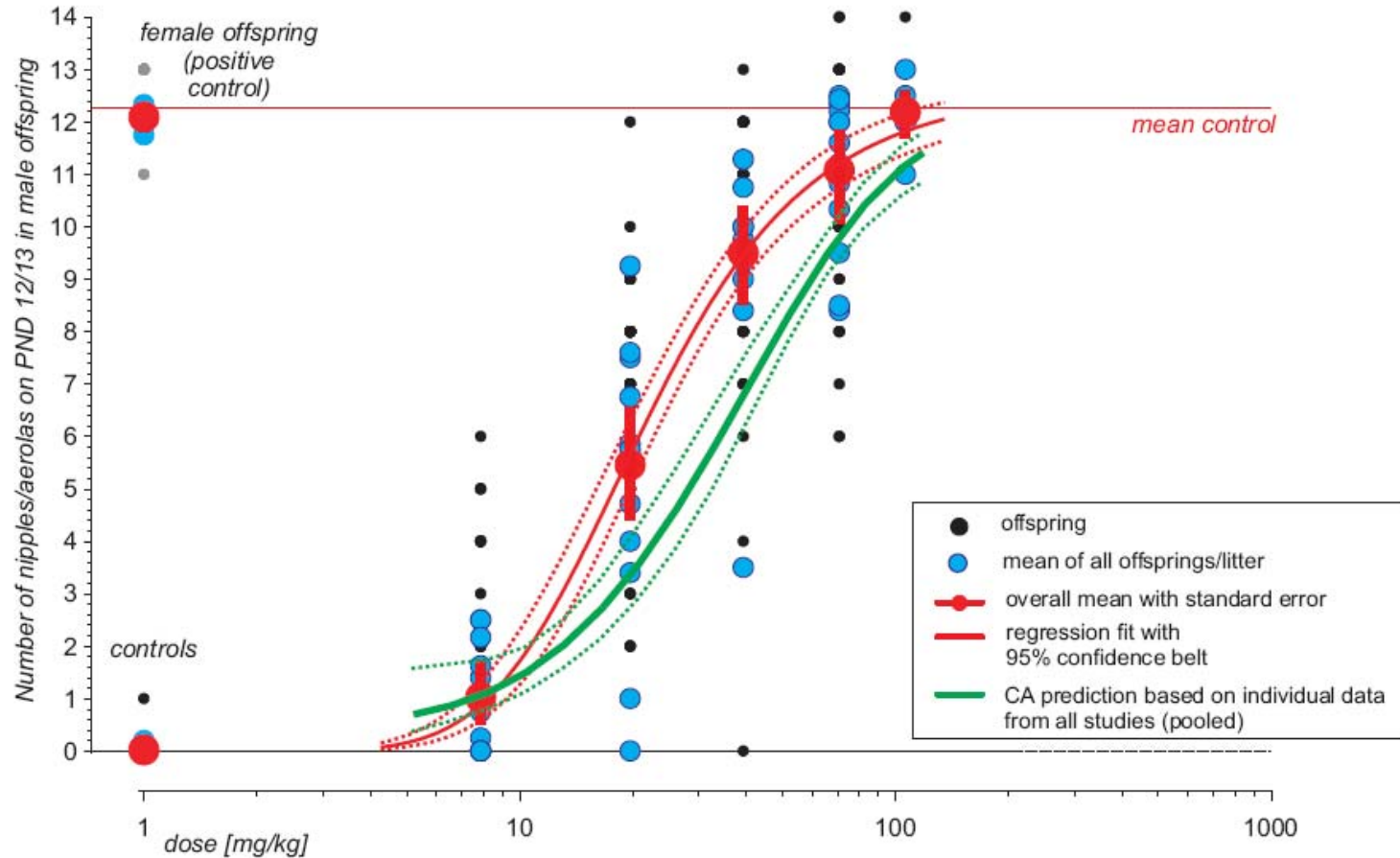

Enkelt stoffer: mindre effekter

Mix: markant kombinationseffekt

Brystvorter: dosis additivitet

Mixture of Flutamide, Procymidon and Vinclozolin (code M001-01), study 05-10

Gompertz model with Box-Cox transformation of dose scale ($tet=-0.8$)

Misdannelser af kønsorganer hos hanner

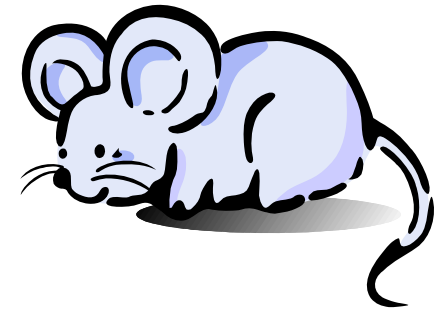
Ses efter kønsmodning:

- 1) Spaltet penis med synlig penisknogle
- 2) Blind vaginalåbning

Kombinationsforsøg 2

- **Forskellig mekanisme, samme effekter**
  - Vinclozolin
  - DEHP
  - Finasterid
  - Prochloraz
- Mix baseret på NOAELs
- NOAEL; 5 x NOAEL; 10 x NOAEL

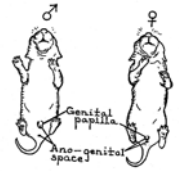
Resultaterne fra kombinationsforsøg 2 er udeladt, da de ikke er publicerede pt.

Konklusioner, anti-androgener

- Kombinationseffekter ved NOAEL for enkeltstoffer? JA
- Risikovurdering for et anti-androgen alene undervurderer risikoen for alvorlige effekter
- Forudsige kombinationseffekter?
  - samme mekanisme: JA
  - forskellig mekanisme: Sandsynligvis, men misdannelser?

Kommende kombinationsforsøg med hormonforstyrrende stoffer

Mst pesticid projekt

- Prochloraz
- Procymidon
- Epoxyconazol
- Tebuconazol
- Mancozeb

CONTAMED, EU projekt

- 10-12 miljørelevante stoffer
- Phthalater, UV-filtre, pesticider osv. osv.
- Forskellige mekanismer
- Lave doser